

Források Budapest múltjából

Beszélgetés dr. Ságvári Ágnessel

„Felvétetett Kőbányán 1945. január 14-én.

Dr. Vas Zoltán nemzetgyűlési képviselő a magyar kormány megbízottjaként jött Budapestre, hogy a X. kerületben, amely területen a Vörös Hadsereg előnyomulása következtében az idegen megszállás megszűnt, a polgári életet rendes kereteiben mielőbb helyreállítsa és a munkálatok elvégzésére a szükséges hatósági szerveket felállítsa. Többek hozzászólása után az összegyűlttek egyhangúan kimondták a Budapesti X. ker. Magyar Nemzeti Bizottság megalakulását, mely egyben az első pesti nemzeti bizottság volt.

Budapest történetének e fontos dokumentuma vezeti be a Források Budapest múltjából című sorozat negyedik kötetét. Újságcikkek, polgármesteri jelentések, rendeletek és más dokumentumérdekességek szólnak a Fővárosi Levéltár ünnepi kiadványában a főváros felszabadulás utáni első éveitől 1950-ig. Az anyagválogatásról, a dokumentumszerkesztés alapelveiről beszélgettünk dr. Ságvári Ágnessel.

Nemzeti bizottságok

— A sorozat korábbi kötetei jóval nagyobb időszakot ölelnek át — mondja a szerkesztő —, míg a negyedik kötet mindössze hat év krónikája. Ezek az esztendőik azonban külön korszakot jelentenek, nemcsak az ország, hanem Budapest életében is, hiszen ez a főváros politikai, társadalmi, gazdasági újjászülésétének időszaka. A régi horthysta, bürokratikus centralizált államapparátus helyébe egy demokratikus, népi kezdeményezésre épülő irányító szerv lépett. Megalakultak a nemzeti bizottságok, a törvényhatósági bizottságok, amelyekben az alakuló új rendszer új emberei jutottak hatalomra.

— A főváros gazdasági életének dokumentumai hogyan tükrözik a változásokat?

— Az újjáépítés éveiben olyan gazdasági egység alakult ki, amelyben az üzemek gazdasági érdekei és a főváros, valamint az ország gazdasági céljai egy-egyben érvényesültek. A

tervezőbizottság elemeit számos jelentés, adat, levéltári dokumentum jelzi a kötetben is. Annak ellenére, hogy a gazdasági élet nem központi témája a kiadványnak, feltétlenül szükséges volt bemutatni azokat a beszédes emlékeket, amelyek a régít új elemekkel ötvöző helyreállítást dokumentálják.

Vizellátás, temetkezés

— Hogyan változott meg a főváros társadalmi életében az években?

— Budapest társadalmának átrétegződése ebben a korszakban kezdődött. A forradalmi változások következtében az osztályok nyíltá váltak. Államigazgatási szempontból is rendkívül fontos, hogy a fővárosi társadalomhoz tartozott az egész ország irányító apparátusa. A negyvenes évek végére valósult meg az egységes, területileg is megnagyobodott Budapest, amelyet a századfordulón Harrer Ferenc indítványában megjelölt. Egykorú iratok szerint a horthysta államgépezet jogosan félt az egységes Nagy-Budapest megalakulásától, „hiszen így a főváros lakosságának szociális összetétele a munkásosztály javára fog eltolódni”. Budapest világvárossá fejlődésének a századfordulón megkezdődött nagy korszaka fejeződik be 1950-re. Ezt a változást realizálja Nagy-Budapest. Az új városvezetés rendkívüli terheket vállalt. Ha korábban igény támadt egy fűszerüzletre, előbb-utóbb akadt egyéni vállalkozó, és megnyílt az üzlet. Most azonban a közvilágítás, a vizellátás, az oktatás, de még a temetkezés is az új városirányítók feladata. Az új városvezetés gondolja, hogy megoldja a munkanélküliséget éppúgy, mint a margitszigeti belépődíj eltörlését.

A várospolitikai története

— A fővárosi munkásság életét, mozgalmait hogyan tükrözi a dokumentumgyűjtemény?

— Elsősorban Budapest várospolitikai történetét kívántuk bemutatni. Egy átmeneti korszakot azonban lehetetlen volna a

munkásosztály érdekeit képviselő mozgalmak, pártharcok, költségvetési, fejlesztési tervekkel kapcsolatos viták nélkül ismertetni. Alapvető szerkesztési elvünk volt annak megvilágítása; mindaz, ami ma történik, hogyan függ össze egy történelmi folyamattal.

— Folytatják a sorozatot?

— Az 1950-es évek utáni dokumentumok a levéltári törvények értelmében nemrég kerültek hozzánk, s az elkövetkező években tudjuk rendszerezni, értékelni. A történészek és levéltárosok most, a felszabadulás 30. évfordulója, valamint a tanácsrendszer fennállásának 25. évfordulója alkalmából készülnek egy új gyűjtemény összeállítására, mely a Budapesti Nemzeti Bizottság és a kerületi nemzeti bizottságok munkáját ismerteti majd.

Kócsag Pirokska